

دوکه و رنج

از منظر جاتکه بودایی و مثنوی مولانا

دکتر رضا رضایی

۲۰۰۶۲۶۴

انتشارات مناره

انتشارات مناره
MENAREH PUBLICATIONS

سرشناسه: رضایی، رضا، ۱۳۶۷ -

عنوان و نام پدیدآور: دوک و رنج؛ از منظر جاتکه بودایی و مثنوی مولانا/رضا رضایی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات مناره، ۱۳۹۷.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۰۰-۱۰-۶

رده بندی دیویی: ۱۲۸/۴

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۹۷۹/۶۰۹ BJ۱۴

شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۸۷۲۹۲

عنوان: دوک و رنج؛ از منظر جاتکه بودایی و مثنوی مولانا

مؤلف: دکتر رضا رضایی

ناشر: ۱۳۹۷

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۰۰-۱۰-۶

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۱۰۰۰۰ ریال

فروشگاه اینترنتی: www.menarehpub.com

تلفن مرکز بخش: ۰۲۱-۵۵۶۵۱۶۵۳/۰۹۱۲۵۲۴۲۲۷۴

فهرست

مقدمه	۱۵
فصل اول: مروری بر مفهوم رنج	۲۷
۱- رنج	۲۹
۲- خاستگاه علت رنج	۳۰
۳- غایت رنج	۳۳
۴- نجات از رنج	۳۵
۵- رنج و شر	۳۶
۶- رنج و درد	۴۰
فصل دوم: رنج در آئین بودایی و جاتکه‌ها	۴۱
مقدمه	۴۳
۲- درباره‌ی جاتکه‌ها	۴۸
۳- منشأ رنج در جاتکه	۶۹
۴- توقف رنج در جاتکه	۸۳
۵- رنج در آموزه‌های بودا	۹۱
۶- جمع‌بندی	۹۲
فصل سوم: رنج در اندیشه مولانا و مثنوی	۹۷
مقدمه	۹۹

- ۲- چيستی رنج در ادب پارسی..... ۱۰۲
- ۲-۱ دیدگاه مولانا درباره‌ی سرچشمه‌ی رنج‌ها و شرهای عالم..... ۱۰۴
- ۳- انواع رنج در مثنوی..... ۱۰۹
- ۳-۱ بیماری جسمی..... ۱۱۱
- ۳-۲ بیماری و آزار روحی..... ۱۱۲
- ۳-۳ رنج عارفانه..... ۱۱۳
- ۳-۴ سختی و آزار دنیوی..... ۱۱۴
- ۳-۵ رنج دینی معنای کلی..... ۱۱۴
- ۴- هم‌معنایی و مترادف با رنج..... ۱۱۵
- ۴-۱ درد..... ۱۱۵
- ۴-۲ بلا..... ۱۱۷
- ۴-۳ غم و اندوه..... ۱۱۷
- ۴-۴ کبد..... ۱۱۸
- ۴-۵ عذاب..... ۱۱۹
- ۵- مصادیق رنج..... ۱۲۰
- ۵-۱ گرسنگی..... ۱۲۰
- ۵-۲ بیماری..... ۱۲۰
- ۵-۳ ترس..... ۱۲۱
- ۵-۴ فقر..... ۱۲۲
- ۶- عوامل رنج‌زا از دیدگاه مولانا..... ۱۲۳
- ۶-۱ دوری از خدا..... ۱۲۴
- ۶-۲ نفس‌آماره..... ۱۲۸
- ۶-۳ زیاده‌خواهی..... ۱۳۳

۴-۶. خواسته‌ها.....	۱۳۴
۶-۵. نادانی.....	۱۳۷
۶-۶. داشته‌ها.....	۱۴۴
۶-۷. گناه.....	۱۴۷
۸-۶. جبر و اختیار.....	۱۵۰
۹-۶. ابتلا و امتحان.....	۱۵۵
۱۰-۶. سست‌خی در پیشگاه حق.....	۱۵۷
۱۱-۶. خیالات.....	۱۵۸
۶-۱۲. خلاف مادت.....	۱۶۰
۷- آثار رنج و غم.....	۱۶۱
۱-۷. موجب آدمی مانع غفلت است.....	۱۶۱
۲-۷. موجب نزدیک شدن "مان" به خدا می‌گردد.....	۱۶۲
۷-۳. رنج موجب تلطیف روی می‌گردد.....	۱۶۴
۴-۷. غم و رنج موجب شادی می‌شود.....	۱۶۶
۵-۷. رنج موجب تضرع و تضرع سبب سازنده است.....	۱۶۸
۸- راههای مقابله با انواع رنج.....	۱۷۲
۸-۱. صبر.....	۱۷۲
۲-۸. ریاضت.....	۱۷۵
۳-۸. تضرع و گریه به درگاه خدا.....	۱۷۶
۴-۸. لطف الهی.....	۱۷۸
۵-۸. عشق و تغییر نگاه.....	۱۷۹
۹- جمع‌بندی.....	۱۸۴
فصل چهارم: نتیجه‌گیری.....	۱۹۱

- جمع بندی..... ۱۹۳
- ۱-۱. مقایسه‌ی رنج در انسان شناسی بودا و مولوی..... ۱۹۴
- ۲-۱. مقایسه‌ی علت رنج در اندیشه‌های بودا و مولوی..... ۱۹۷
- در شباهت علت شناسانه:..... ۱۹۹
- تفاوت علت شناسانه:..... ۱۹۹
- ۳-۱. مقایسه‌ی راه رهایی از رنج در اندیشه‌های بودا و مولوی..... ۱۹۹
- تفاوت در راه:..... ۲۰۰
- شباهت در راه:..... ۲۰۱
- ۲-۱. جمع بندی: مقایسه‌ی مفهوم رنج در اندیشه‌های مولوی و بودا..... ۲۰۱
- منابع فارسی..... ۲۰۵
- منابع لاتین:..... ۲۱۱

پیشگفتار:

سعادت و نیل به رستگاری از دیرباز مورد توجه تمامی مکاتب دینی بوده است. در این میان، موضوع رنج به عنوان اصلی اساسی در زندگی حال و بعدی مورد بررسی قرار می‌گیرد. آئین بودایی (با تکیه بر داستان‌های جاتکه) که مکتبی عمل‌گرا معرفی می‌شود در رابطه با رنج و آثارش هیچ نگاه مثبتی ارائه نمی‌دهد و عامل اصلی آن را جهل در گذشته یا حال آدمی می‌داند که برای درمان و رهایی از آن راه‌های هشتگانه توصیه می‌شود.

اما در آثار مولانا، رنج آثار شنی همچون: تکامل، رستگاری، پاکی از گناه، تقویت ایمان و... و نیز آثار منفی‌ای چون: رسیدن به غم و اندوه، افسردگی، افول از مراتب ایمانی و اعتقادی و غیره دارد. مولانا به سیوه‌های مختلفی کوشیده تا عوامل درد و رنج را به مخاطب معرفی نماید اما همه‌ی این عوامل را می‌توان در فقدان شناخت در باب معرفت‌شناسی، جهان‌شناسی، خداشناسی و انسان‌شناسی دانست.

پژوهش حاضر بیان می‌دارد که در جاتکه، رنج در مرتبت تمامی داستان‌هایش قرار دارد. براساس همین داستان‌ها رنج، مطلق و جزء ارکان اساسی جهان است اما از منظر مولانا در مثنوی، رنج امری درونی است که عامل رسیدن به اهدافی متعالی خواهد بود که برای هدایت‌گری انسان بسیار مهم و گاهی ضروری است.

مولانا در مثنوی برخلاف جاتکه که جهل و نادانی عامل اصلی و کلیدی رنج محسوب می‌شود، جدایی از عالم معنا (هم اجتناب‌پذیر نظیر عدم ایمان به خداوند و عاقبت اندیشی، خود خواهی و پیروی از هوای نفسانی به جای خردورزی و ... و هم

اجتناب‌ناپذیر مانند هبوط انسان و جدایی از جایگاه حقیقی، تقدیر الهی و غیره) را دلیل اصلی درد و رنج بشری معرفی می‌کند. لذا علی‌رغم شرایط متناسب برای تأثیرپذیری مولانا از اندیشه‌ی بودا، دیدگاهی متفاوت از رنج و عوامل و اهداف آن وجود دارد. البته شباهت‌های موجود در این دو دیدگاه غیر قابل انکار است.

اثر پیش‌رو در راستای بهبود سطح کیفی کتاب پیشین نگارنده با موضوع "رنج از دیدگاه بودا و مولانا" که در همین انتشارات به چاپ رسیده، تهیه و تنظیم می‌گردد و با جرم برخی از صفحات مقدماتی این دو اثر شباهتی یکسان به یکدیگر دارند.